

S Ä R Ö 1985

FAKTA OM SÄTERITOMTEN (1:150) OCH NÄRLIGGANDE DELAR AV STALLBACKEN (1:426

1) Ön är känd under namnet Särö redan på 1250 -talet. Svenskt kronohemman efter freden i Brömsebro 1645 och frälsehemman 1651. S.k. säterifrihet erhöles 1669, varmed följde kravet "att gården skulle bebyggas med en ägaren värdig säteribyggnad" .

2) Öns naturliga centrum, dvs toppen av dalen mellan det s.k. gamla gårdet i öster och Åleviksgärdet i väster, valdes för säteriets corps de logis.

3) Om man bortser från viss tillbyggnad mot slutet av 1800-talet hade säteribyggnaden oförändrat utseende från 1753 till brenden 1927, dvs under 164 år.

Tre av de äldsta kringliggande ekonomibyggnaderna finns kvar, nämligen det s.k. kontoret (Gasparini) , stolpboden och mahognyvillan, av vilka den sistnämnda kan ha sitt ursprung redan från 1690.

4) Platsen för den nedbrunna säteribyggnaden är alltså bebyggelsens naturliga centrum och redovisas som sådant i 1969 års dispositionsplaneförslag med säteritomten (1:150) markerad som "plats för hotell/restaurant". Därutöver redovisas Stallbacken (1:426) och paviljongerna (1:451 m.fl) som lämpligt område för centrumfunktioner (samlingslokaler).

5) I "Information till fastighetsägarna" juni 1973 framhölls att ny exploatering kräver stor varsamhet.

För att miljövärden skall kunna bevaras krävs att hänsyn tas till helheten, men ofta även till enstaka träd, stödmurar, uthus etc.

I ingen av de tre skisser, som utgjort underlag för planeringen, förutsettes ny bebyggelse på säteritomten/stallbacken, och två av de tre skisserna förutsattes handelsträdgården (1:193) vara reservområde.

6) Enligt 1976/77 års generalplaneförslag, den s.k. kustplanen, föreslogs att Säröns kulturhistoriska värden skulle bibehållas och kulturhistorisk hänsyn iakttagas vid ombyggnad samt eventuell nybyggnad inom området. Statliga bidrag skulle eftersträvas. I kustplanen föreslås Nordanskog som naturvårdområde, med staten som huvudman.

7) Enligt 1974 års byggnadsplan, antagen av kommunfullmäktige 1976, har "delar av 1:150 och 1:193 m.fl. reserverats för centrumändamål och är avsedda som ett reservområde. Möjlighet att på kort sikt tillföra Särön ytterligare service är svårbedömbär".

- 8) Enligt landsantikvariens yttrande juni 1977 "framstår Särö ur flera aspekter som ett unikum och som en väl avgränsad helhet. - - - Säröns miljö är ur kulturhistorisk synvinkel ytterligt värdefull, och det är mycket angeläget att bevara den".
- 9) Den kulturhistoriska inventeringen 1979 ägnar särskilt stor uppmärksamhet åt bebyggelsen kring Särö kyrka, varmed i detta dokument förstås triangeln statarhuset, Drottninghuset och Paviljongerna. Den sammanfattande värderingen är att samtliga byggnader "ingår som komponenter i den funktionellt differentierade och värdefulla miljö, som genom flera århundradens utgjort Särös naturliga centrum" med mangårdsbyggnaden som medelpunkt. Med undantag för några smärre perifera fallfärdiga hus föreslås att samtliga byggnader bevaras och upprustas.
- 10) Länsstyrelsen har 1977 -12 -20, med hänsyn till inkomna anmärkningar, beslutat att visst område vid Stallbacken bör undantagas från fastställelse. Länsstyrelsens undantag innebär att ytterligare härdyn tagits till kulturminnesvårdens intressen. Bakom detta beslut kan bl.a. spåras tanken på ett framtida uppförande på säteritomten av ett mindre hotellrestaurantetablisement i samma stil som den nedbrunna byggnaden.
- 11) Statens planverks yttrande 1980 -06 -18. Den närmare utformningen av tillkommande bebyggelse och anpassningen till den befintliga miljön måste främst regleras vid byggnadslovsprövning. BS § 38 stadgar i sin nya lydelse att "inom ett bebyggelseområde, som utgör en värdefull miljö skall dessutom särskild hänsyn tas till områdets egenart" och att byggnad av större värde från historisk eller kulturhistorisk synpunkt inte får förvanskas genom bebyggelse i grannskapet. Planverket förutsätter att de i den kulturhistoriska inventeringen lämnade rekommendationerna beaktas.
- 12) Regeringsbeslutet 1981 -03 - 12.

"Kritik har framförts mot utformningen av området vid Stallbacken. Området, som avsetts för centrumändamål, bör enligt den kulturhistoriska inventeringen bevaras som helhet. I planförslaget beaktas endast i viss mån de bevarandesynpunkter, som bör ställas. Med hänsyn härtill och då ett genomförande av planen inte synes vara aktuell, bör möjlighet beredas att omstudera området. Detta bör därför undantagas från fastställelse."

13) Kommunfullmäktiges antagande 1985 -01 -10 av bevarandeplan för Särö.

"Riksantikvarieämbetet har vid genomgång av miljöer i Halland framfört att Särö är en synnerligen bevarandevärd miljö med stort intresse för kulturminnesvården. Såväl landsantikvarien som riksantikvarieämbetet har framfört att nybyggnation måste ske med ytterlig varsamhet".

"Kommunfullmäktige beslutar uttala att Särö skall betraktas som ett bebyggelseområde med värdefull miljö, och att särskild hänsyn skall tas tilområdets egenart vid byggnadslovsprövning".

SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER

Ensam bland alla öar i Västkustens havsband har Särön varit skyddad från skövling, Som kronoegendom fram till 1651 och därefter i kultur- och naturbevarande ägares händer, fram till sammanslagningen av Särö kommun med Kungsbacka kommun vid ingången av år 1971.

I den för Västkusten unika naturmiljön på Särö, med mycket gamla ekbestånd och reslig furuskog sedan sekler tillbaka, är den äldsta centrumbebyggelsen och dess historiska miljö en ovärderlig tillgång, som ej får spolieras med en kompletteringsbebyggelse, som inte hör dit.

Om kommunen, närmast plankontoret och byggnadsnämnden, skulle falla undan för Residencias förslag angående Säteritomten och Stallbacken, har kommunen ansett sig kunna negligera alla planer och beslut, som hittills förekommit i ärendet.

Är det verkligen möjligt att helt strunta i alla utredningar och beslut, som föregått byggnadsplanens fastställande 1976, den kulturhistoriska inventeringen 1979, länsstyrelsens och regeringens undantagande från fastställelse av området för centrumfunktioner å 1:150 och 1:426 m.fl. på grund av brister ifråga om hänsynstagande till områdets egenart? Därtill att handla stick i stäv mot kommunfullmäktiges beslut så sent som i januari i år?

Och icke nog med detta. Kommunen skulle totalt nonchalera framtida krav genom att avstå från de sista reservområdena.

Särö den 25, juli 1985

Carol Wallenberg

Kopierat i
Särö
HH
✓ Kles

Kapten
CAROL WALLEMBERG
Vasagatan 42
411 37 GÖTEBORG
Tel. 031 - 13 09 99, 70 51 20

Gbg 28.4.85.

Käre Klas,

Jag refererar till gårdagens telefonsamtal och bifogar enligt löfte : kopior av mina skrivelser till Huber den 19. juli och 29. november 1984.

Dessa bör enligt mitt förmenande ligga till grund för Föreningen säteritomtens (ej tomters) informationsskrivelse.

Därtill bör observeras kommunstyrelsens AU protokoll 1984-11-20 §992 och KS konfirmerande protokoll 1984-12-19 § 363 samt BS 38 § där det bl. a.

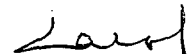
sägs: " - - Inom ett bebyggelseområde som utgör en värdefull miljö skall dessutom särskild hänsyn tas till områdets egenart. En byggnad som är av större värde från historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas vare sig genom arbeten på själva byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet. - - - "

Jag skickar dig imorgon koia av AU § 992.

Jag har talat med Erik ang. informationsskrivelsen och framkållit att det är den kulturhistoriska synpunkten som måste vara tyngdpunkten och boendetätheten komma i andra rummet som en för all del viktig men dock bifråga.

Erik önskar försåg innan veckans slut.

Hälsningar

Kommunfullmäktige	1985-01-10	11
Kommunstyrelsen	1984-12-19	2
Kommunstyrelsens Arbetsutskott	1984-11-20	10

Fr. Carl. 1.5.85.

KF § 5

KS § 363

AU § 992

84.696-072

Begäran om antagande av bevarandeplan för Särö.

I kulturhistorisk inventering för Särö, 1979, har stiftelsen Hallands Läns museer lämnat förslag till bevarandeplan. Kulturnämnden har samrått med landsantikvarien i ärendet varvid upplystes att riksantikvarieämbetet, vid genomgång av miljöer i Halland, framfört att Särö är en synnerligen bevarandevärd miljö med stort riksintresse för kulturminnesvården. Såväl landsantikvarie- som riksantikvarieämbetet har framfört att nybyggnation måste ske med ytterlig varsamhet.

Kulturnämnden beslutade i § 141/84 att

- hos byggnadsnämnden och kommunstyrelsen begära att läns museets förslag till bevarandeplan för Särö antages,
- hos byggnadsnämnden begära att landsantikvarien konsulteras vid samtliga byggnadslovsärenden på Särö,
- till byggnadsnämnden framföra en önskan om att representanter för byggnadsnämnden och kulturnämnden tillsammans studerar några nybyggda objekt på plats i Särö och be byggnadsnämnden lägga förslag till datum för ett sådant besök.

Efter avslutat samråd med byggnadsnämndens arbetsutskott sammanfattar ordföranden att arbetsutskottet är överens om att föreslå kommunfullmäktige uttala att Särön skall betraktas som ett bebyggelseområde med värdefull miljö och att därför särskild hänsyn skall tas till områdets egenart vid byggnadslovsprövning.

Efter avslutat samråd avger arbetsutskottet följande förslag till kommunstyrelsen:

forts

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

meter. Byggnads höjd räknas till skärningen mellan fasadplanet och takplanet.

Har föreskrift givits om visst antal våningar, skall såsom våning anses källare, om golvet i den närmast högre våningen lägges mer än 1,5 meter över omgivande markyta och byggnadsnämnden ej med hänsyn till terrängförhållandena medgiver annan bedömning.

Nybyggnad

38 §.

En byggnads yttre skall ges sådan utformning och färg, som stads- eller landskapsbilden fordrar och som är lämplig både för byggnaden som sådan och för en god helhetsverkan. Inom ett bebyggelseområde som utgör en värdefull miljö skall dessutom särskild hänsyn tas till områdets egenart.

En byggnad som är av större värde från historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas vare sig genom arbeten på själva byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet. Om fasta fornlämningar finns särskilda bestämmelser.

SFS 1980:337

39 §.

Byggnad skall förläggas till sådant ställe å tomten som är lämpligt med hänsyn till landskapsbilden och så att den på lämpligt sätt ansluter till övrig bebyggelse å tomten och å närbelägen mark. Byggnad inom område med stadsplan eller byggnadsplan skall, såvida annat ej föreskrivits i planen eller medgives av byggnadsnämnden, läggas i gatulinjen eller, om förgård finnes, i inre förgårdslinjen.

I övrigt skall, där ej annat är föreskrivet, vid val av plats för byggnad iakttagas

a) att byggnad, som ej sammanbygges eller kan förväntas komma att sammanbyggas med byggnad på grannstomt, icke må läggas på mindre avstånd från gränsen mot denna än som motsvarar hälften av den för byggnaden tillåtna största höjden och ej närmare gränsen än 4,5 meter; samt

Göteborg den 29 november 1984.

K.H. Kllwande 20.4.85

duplett

Planarkitekt Siegfried Huber

Till sammanträdet ang. Säteritomten (Särö 1:150) den 21 ds på plankontoret med Erik Melin och H.H. Kristiansen hade jag med mig några papper som komplement till mitt yttrande till områdesplan 84 07 19. Handlingarna, som då inte blev framlagda, bifogas härmed:

1. Sammanställning av remissförslag och yttrande avseende Särön.
2. Utdrag ur dokument avseende Mahognyvillan:
  - a. Barchaeus reseskildring 1773
  - b. Värdering 1827
  - c. " 1847
  - d. Skiss 8/9 1977

Med vänlig hälsning

Bilagor

Kopia Erik Melin
H.H. Kristiansen

Remissförslag april 1983, avseende Särön.

Kulturvård.

På Säröhalvön har efter länsmuséets inventeringar 1979 några miljöer och ett antal enskilda byggnader förklarats som kulturhistoriskt värdefulla. De områden man vill bevara är i första hand bebyggelsemiljön kring Särö kyrka omfattande ungefär 20 hus.

Flerbostadshus - Enbostadshus.

Lägenheter i flerbostadshus saknas i stor utsträckning. Under senaste året har det påbörjats upprustning av befintliga hus på Särön, varigenom erhållits hyreslägenheter. Fem lägenheter har färdigställts i det s k Drottninghuset. Från samma år är också paviljongerna som genom ombyggnad kommer att rymma 11 lägenheter. Tillsammans med ytterligare ombyggnad på Säröhalvön blir det totalt ca 30 lägenheter.

Drottninghuset	5
Paviljongerna	11
Statarhuset	5
Stallet	5
Barnhuset	4
	<u>30</u>

Planförfattaryttrande och inkomna remissvar september 1984, avseende Särön.

Plankontoret.

Planförslaget föreslås reviderat så att:

Särö 1:38 och 1:150 utgör kompletteringsbebyggelse med 15-20 lägenheter.

Planförslaget föreslås kompletteras med

vägförbindelse över sundet vid Särön i enlighet med fastställd byggnadsplan.

Hallands Länsmuséer.

De antikvariska intressena är främst koncentrerade till de områden där det gäller komplettering av den befintliga bebyggelsen. Av dessa utgör själva Särön ett speciellt känsligt område, där största hänsyn måste tas till den befintliga miljön och bebyggelsen.

Vägverket.

Av de allmänna vägarna har väg 954 Guntoftavägen samt väg 955 delen Särö k:a - Särö Västerskog låg standard.

Innan området Guntofta bebyggs bör väg 954, Guntoftavägen, i sin norra del ges en ny sträckning genom sundet mellan Särön och fastlandet fram till väg 955, samt förbättras till en högre standard på den övriga delen.

Kommentar Vägverket.

Guntoftaområdet kompletteras med krav på vägförbättring och ny väg i sundet mellan Särön och fastlandet. Denna vägsträckning markeras i planförslaget i enlighet med gällande detaljplan.

Kulturnämnden.

Vid utformning av kompletterings- eller nybebyggelse i Särö bör en luftighet eftersträvas. Sammanhängande längor som avskärmar bebyggelsen från naturen bör undvikas. Utgångspunkten bör vara små enheter och stora trädgårdar eller grönytor. I samband med flerbostadsområden bör exploaterarna genomgående upplysas om möjligheten att söka särskilda lån för konstnärlig utsmyckning i bostadsområdena.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Pågående markanvändning.

Inom planområdet finns naturreservaten för Särö Västerskog och Kedholmen. Övriga områden, som är värdefulla för naturvård och friluftsliv, är Malevikens och Stallvikens strandängar.

Förändrad markanvändning.

Särön	15-20 lgh i enbostadshus
"	20-25 " i flerbostadshus

Utdrag ur

UNDERRÄTTELSE

angående

Landthushållningen i Halland,

samlade under en resa, som, efter höglofl. Kongl.

Wetenskaps-Academiens instruction,

anträdde ifrån Stockholm

den 26 Jun. 1773,

af

Anders Gustaf Barchaeus.

SÄRÖ, ett mantal Säteri, beläget på den skönaste holme i denna Skärgård.

Mälthus var inrättadt med tårkplåtar till 4 tunnors tårkande i sänder. På den samma öfra etagen, där tårkningen sker, var äfven ett rökhus byggt bakom Skårstenspipan. Det var muradt i fyrkant; med järndörr före. På muren åt Skårstenen var en öfning, för hvilken hängde en järnlucka. Den samma fälldes upp eller stöddes upp medelst sin vidhäftade järnstång i Skårstenen och täpte honom jämt då röken tog vägen in uti rökehuset där köttet hängde; men gick därifrån så snart luckan åter nedsläpptes.

Utdrag ur Protokoll den 30 oktober 1827 avseende Besiktning
och Värdering enligt reglementet för Allmänna
Brandförsäkringsverket av den 27 februari 1822,
avseende Egendomen Frälse Säteriet Särö.

Nr 2 Brygghuset på femtio alnars avstånd från huset Nr 1: given i förra värderingen upptaget under nr 2, uppfört år 1778 ? av fur och grantimmer, 17 alnar långt, 14 alnar brett och 7 alnar högt till taket (takfoten ?), täckt med bräder och tegel, jämte fodrat med bräder, rödmålat och indelat till brygghus och bagarstuga, samt därovan för rökfri kjölna, allt tillsammans i fullgott skick:

Hela stommen värderas till	Rdr	300:-
Yttre taket av tegel på bräder		159:-
Fyra dubbla fönsterluffer med glas i kitt ,		
2 alnar höga och 2 3/4 aln breda à 8:- Rdr		32:-
Två dito 1 3/4 aln höga och breda à 6 Rdr		12:-
2 st enkla luffer 1 1/4 aln höga och 10 tum		
breda à 11:- Rdr		2:-
2 par dubbla släta dörrar med lås och gångjärn à		
3:- Rdr		6:-
1 enkel dörr med lås och gångjärn		2:-
Murning, av spis med bakugn och torkugn, däröver		
samt ovanpå vinden rökfri kjölna med tråd-		
spejlar samt skorstenspipa		200:-
2 tolfter 2 1/2 tums plankor till golv à 4 Rdr		
tolften med arb.lön		14:-
Brädklädseln med rödfärgning, spik och arbetslön		50:-
Således hela detta husets värde, i det skick det		
befinner sig	RdrBanco	768:-

Nr 3 Bränneribyggnad: på 69 alnars avstånd från Nr 1, uppsatt år 1825 av korsvirke och bräder intill och i sammanhang med nr 2, 16 alnar långt, 15 alnar brett och 6 1/2 aln hög, täckt med bräder och tegel. Stommen med dubbel brädfodring, golvet av plankor, dubbel trossning av bräder samt yttre taket av tegel med bräder under värderas till

	Rdr	400:-
Tio dubbla fönsterluffer med glas i kitt 1 1/2 aln		
höga och 1 3/4 breda à 4:- Rdr		40:-
Murning med skorstenar och övrig inredning		100:-
Tre enkla dörrar med låsar och gångjärn à 2 Rdr		6:-
Således hela byggnadens värde i det skick den nu är		546:-
	Rdr Banco	1.314:-

Utdrag ur Protokoll den 21 december 1847 avseende Syn och Besiktning
enligt Kungliga Reglementet för Allmänna Brandförsäkrings-
verket för byggnader å landet den 23 december 1828 jmf
med senare utkomna nådiga författningar
avseende Säteriet Särö 1 mantal.

No. 12. En bränneri- och bakstugebyggnad belägen på 49 alnars avstånd i nordost från byggnaden nr 1 uppfört år 1883 av 5 tums tjockt furu och grantimmer 43 3/4 aln lång 16 aln bred och 7 1/2 aln hög, täckt med tegel på bräder och står 24 aln därav på 3 alns och 19 3/4 på 1/2 aln hög stenfot, brädfordrad och rödfärgad, inredd till brygghus, bakstuga, bränneri, kök jämte sju st rum allt i gott skick.

Hela stommen värderas till	Rdr 1.000:-	
Yttre taket med tillbehör	450:-	1.450:-
15 st enkla fönster med glas i kitt 1 aln höga och 3/4 aln breda med gångjärn, beslag och tillbehör à 1 Rdr 16 s	20:-	
10 par större fönster även med glas i kitt, 2 aln höga och 1 3/4 aln breda med beslag, gångjärn och tillbehör à 4 Rdr	40:-	
7 st enkla dörrar 3 aln höga 1 1/4 breda med låsar, beslag, gångjärn och tillbehör à 2 Rdr	14:-	
3 par dubbla dörrar med låsar gångjärn och tillbehör à 5 Rdr	15:-	
Inredningen på vinden	50:-	
3 kakelugnar, med behöriga brandmurar samt stenplan under och framför eldstäderna, bestående av en järn, en av garnerad kakel och en av tegelsten à 10 Rdr	30:-	
Murning av spis och 2 bakugnar med därtill hörande rör och spjäll a v järn samt behöriga brandmurar och plan av järn Rdr	300:-	
2 st. trappor av plankor därav den ena går i vinkel à 5 Rdr	10:-	
Bjälklagen i hela byggnaden	100:-	
Brädklädsel à 19:3/4 aln av byggnaden	50:-	
Husets rödfärgning Rdr	10:-	
Stenfoten	Rdr 11:-	650:-
		2.100:-

Således denna byggnads värde i nu befintligt skick
Två tusende Ett Hundrade Riksdaler Banco.

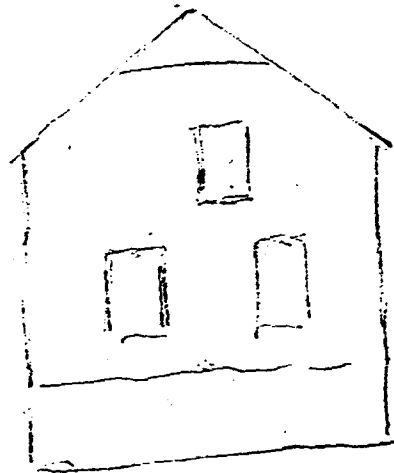
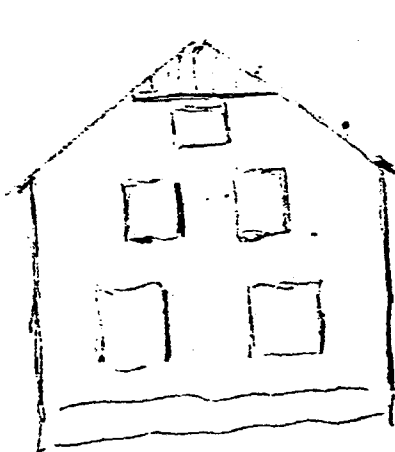
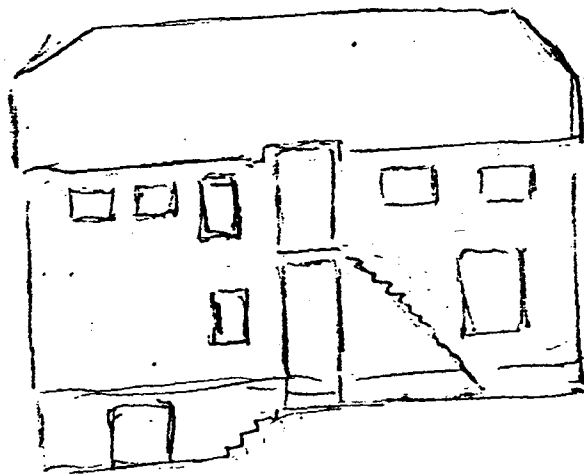
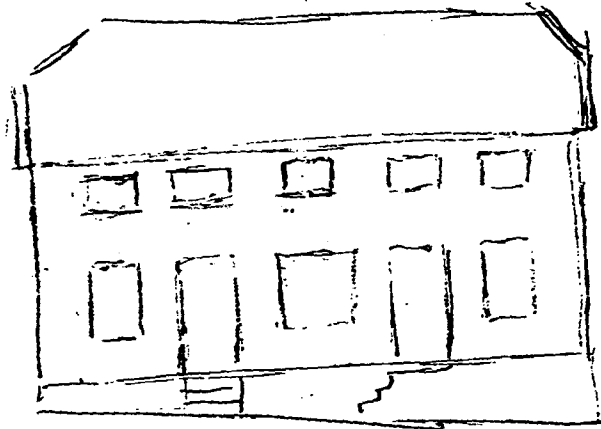
No. 13. Ett mälthus, uppfört vid östra gaveln av näst förut beskrivna hus, varifrån det endast är avskilt med en 12 aln hög 16 aln bred, en aln tjock brandmur a v tegelsten, byggt år 1839, 17 1/2 aln långt, 11 1/2 brett och 6 1/2 aln högt varande 3 1/2 aln, av grundmur och 3 aln korsvirke och bräder, täckt med tegel på bräder, och övra delen brädfordrad och rödfärgad. Hela detta hus med den däri befintliga rökfria kölna

värderas till	Rdr	200:-	
Yttre taket med tillbehör		50:-	
2 enkla dörrar 3 aln höga 1 1/4 aln breda med låsar, beslag och tillbehör à 1 Rdr 16 s		2:32	
En dubbel dörr 2 aln bred och 3 aln hög med lås, beslag och gångjärn		3:-	
9 st enkla fönster 1 1/4 aln höga och 3/4 aln breda med beslag, gångjärn och tillbehör à 1 Rdr 6 s		<u>12:-</u>	268:-

Således denna byggnads värde i nu befintligt skick Två hundra
Sextioåtta Riksdaler Banco.

"
Makogany villan
"

Sara

8/9/77

Särö den 19. juli 1984

Mr. Jullhanda 28/4. 85

Planmontoret
Kungsbacka kommun

doublet

Anmärkningar mot Särö Områdesplan 1983, avseende området för centrum-
funktioner å Särö

Vid all tidigare planering ifråga om Särön har betydande arealer undantagits som reservområden. Särön med sina noggrant avgränsade öppna fält, planteringar, skogar, äldre och yngre bebyggelse, är en sammanhållen enhet av stort kultur- och miljövärde. Det betyder att man ej utan vidare kan rumstera om i den befintliga bebyggelsen och ej täcka nya behov lite hur som helst. För nu icke förutsedda eller aktuella verksamheter måste man ha viss markreserv tillgänglig. Detta utan intrång på mark, som redan reserverats för särskilda ändamål.

I 1969 års dispositionsplan redovisades "lämpliga områden för centrumfunktioner i anslutning till öns naturliga centrum. Hit bör förläggas ev. hotell och restaurang, samlingslokaler, ev. tennishall etc.. Öster därom är föreslaget ett reservområde för bostads - eller serviceändamål (1:193) För Särö Centrums behov parkering å muvarande plats å 1:150. Denna parkering kan utökas och vid behov kompletteras med parkering å Stallbacken".

I två av tre koncept, som 1973 föregick förslaget till byggnadsplan 1974, hade handelsträdgården (1:193) alltså markerats som reservområde.

I 1974 års byggnadsplaneförslag sägs bl.a. att fastigheten 1:150 (säteri-
tomten) "har reserverats för centrumändamål och är avsedd som ett reservområde. Möjligheterna att på klrt sikt tillföra Särön ytterligare service är svårbedömbär. - - - P-platser föreslås på ömse sidor om vägen vid Stallbackens krön".

Genom oklekt hanterande av byggnadsplaneärendet kom kommunen att avhända sig bestämmandet över den 1969 som reservområde avsatta handelsträdgården. Därefter återstod endast Säteritomten med sina ca 9.800 kvm som reserv för framtida bebyggelse av allmän karaktär. Det CH -märkta området är visserligen ganska vidsträckt, men största delen dvs Stallbacken (1:426) och paviljongerna (1:451 och 263) är ju redan utnyttjad.

En gemensam bestämmelsegräns för stolpboden och närliggande tre mindre hus kunde tolkas som ett rivningshot för beredd ev plats för nybebyggelse. Även statarhuset, kontoret och Mahognyvillan bedömdes vara rivningshotade.

Mot denna bakgrund gjordes i september 1978 vid besök hos Länsstyrelsen av representanter för Villaägareföreningen, en framställning om undantagande av det centrala området från fastställelse. En detaljplanering borde utföras och bli föremål för övervägande i samråd även med Villaägareföreningen.

I sammanhanget erinrades om att den nedbrunna säteribyggnaden varit områdets medelpunkt, och att någon ersättningsbyggnad med samma läge borde uppföras. Bäst vore sannolikt ett mindre hotell i Gustaviansk stil.

Länsstyrelsens beslut 1979-12-20. "med hänsyn till inkomna anmärkningar bör vissat område vid Stallbacken undantagas (från fastställelse).

I en rundskrivelse 1980-08-06 till samtliga statsråd påvisar Villaägareföreningen bl.a. att så som byggnadsplanen utformats för det centrala området hade man "bäddat för rivning av alla de äldsta byggnaderna , samtliga med högt kulturhistoriskt värde". Skrivelsen uttryckte i en förtröstan på att regeringen skulle återförvisa planen till kommunen för en lösning, som bättre motsvarade de krav, som måste ställas.

Regeringsbeslutet 1981-03-12.

"Kritik har framförts mot utformningen av området vid Stallbacken. Området, som avsatts för centrumändamål, bör enligt den kulturhistoriska inventeringen bevaras som helhet. I planförslaget beaktas endast i viss mån de bevarandesynpunkter, som bör ställas. Med hänsyn härtill och då ett genomförande av planen inte synes vara aktuell, bör möjlighet beredas att omstudera området. Detta bör därför undantagas från fastställelse"

Efter regeringsbeslutet råder nybyggnadsförbud å Stallbacken och Säteri-
tomten enl. 109 § BL i avvaktan på ändring av detaljplanen för dessa områden.

Vid Särö Villaägareföreningens årsmöte 83-06-29 framlades ett förslag till ny säteribyggnad på den förutvarandes plats, nybygget tänkt som ett mindre hotell med restaurang. Det var fråga om en reservation för framtiden då förutsättningarna för förverkligande av ett sådant projekt ej bedömdes var gynnsamma i dagsläget. Förslaget hade i förväg presenterats för Residencia

Emellertid har Residencia, som äger säteritomten, vid ett sammanträde med Villaägareföreningens styrelse 84-05-17 framlagt förslag innebärande att säteritomten till sin huvuddel skall tagas i anspråk för uppförande av flerfamiljsbostäder enligt olika alternativ. Denna tanke strider direkt mot förutsättningarna för regeringsbeslutet att omstudera området.

Som framhållits är säteritomten det enda återstående fria området för framtida centrumfunktioner, och områdets struktur gör att endast en del bör utnyttjas för byggnation. Området öster om säteriterassån måste obetingat reserveras som park, som ett grönområde mellan den gamla bebyggelsen och den nya i förutvarande trädgården.

En upprustning av Mahognyvillan, eventuellt med trädgårdsmästeriet, för bostadsändamål eller kanske annan verksamhet, kan ligga inom ramen för kulturhistoriskt betingade bevarandesynpunkter.

I och för sig är en sådan upprustning i hög grad önskvärd då därmed de återstående byggnaderna från säteriepoken komma att bilda en triangel i vars centrum skulle komma en ersättning för säteribyggnaden.

Carol Wallenberg
Konsult hos Särö Villaägareförening
ombud för ägarna till Särö 1:413 m.fl.

- Bilagor: 1) Särskilda synpunkter och förslag beträffande centrumområdet på Särön 1977-11-21
2) Studie, i huvudsak avseende "Mahognyvillan" 27.6.83
3) Studie av rapporten från den kulturhistoriska inventeringen 1979, omfattande sidorna 45 - 58. 19.7.84.

Särskilda synpunkter och förslag beträffande centrumområdet på Särön

Säröns historia är inte bara badortsepoken. Det var ju innehavare av frälsesäteriet, som gjorde Särön till det kulturlandskap, som var förutsättningen för den senare utvecklingen till badort med paviljonger och villor, grupperade kring det centrum som säteriets huvudbyggnad utgjorde fram till branden 1927. Den därefter ordnade restauranten i Paviljongerna var ett provisorium, som hade tjänat ut 1953.

Mot denna bakgrund framstår det som ett intressant alternativ att, där den nedbrunna säteribyggnaden låg, för hotell- och restaurandamål återuppföra en byggnad i Gustaviansk stil, exteriört påminnande om den gamla säteribyggnaden, som var uppförd vid mitten av 1700-talet.

Därmed skulle, med säteribyggnaden i centrum, Säröns äldsta bebyggelse bilda en naturlig enhet, i sig inneslutande kyrkan (1922) och det med badortsepoken sammanhörande tennisområdet (1896). Man skulle åter få ett levande centrum och undgå att Särön får museal karaktär.

Plats för tennishall skulle kunna beredas på platån på 1:426, SO om stallbyggnaden.

För ett funktionsdugligt hotell/restaurant-komplex, även om detta ges en måttlig storlek, krävs med säkerhet hela övre delen av 1:150. Den nuvarande allmänna parkeringen där utgår, varmed sannolikt följer att parkeringen på 1:379 måste utvidgas.

Även om i det korta perspektivet en ev. hotell- och restaurantrörelse i centrum bedöms med skepsis, talar mycket för att möjligheten skall hållas öppen med tanke på en framtid som vi idag inte vet någonting om. Brist på förutseende är blott alltför vanlig i planeringssammanhang.

En kulturhistorisk byggnadsinventering bör snarast komma till stånd, och genomföras innan man tager ställning till vad som skall ske i framtiden med stamhemmanets centrala delar. Bpl 74 visar i detta avseende en påtaglig brist, då man i denna "raderat ut" Säröns med all sannolikhet äldsta byggnad, som dessutom är i gott stånd. Om inte generellt rivningsförbud föreligger, måste temporärt sådant ofördröjligen utfärdas, gällande öns hela bestånd av äldre byggnader. Vid inventeringen bör kontakt tagas med överingenjör Klas Heyman, som tagit fram värdefulla uppgifter.

SÄRÖ Studie i huvudsak avseende "Mahognyvillan"

Ur Prytz bok om Särö (1930)

sid 32. utdrag ur kungörelse 22.3.1771:

--- 4) "Äfven ock här ånyo uppbyggt bryghus med
bagarstuga och kölna (ria) "

(kölna = torkrum för lin mm
ria # torkrum för säd)

1670 tycks säteribyggnaden ha varit klar för inflyttning.
Det var en kringbyggd gård med byggnader, som i 1692 års karta avbildas
på annat sätt än på sid 27 i Prytz bok. Samma avbildning finns i 1979
års kulturhistoriska inventering och anges där som detalj från nyssnämnda
karta, vilket alltså ej är korrekt.

I 1692 års karta finns inlagt och avbildat ett "Brygghaus" med samma läge
som motsvarande hus i 1774 års karta och Mahognyvillans läge i 1905
års karta.

"Brygghaus", så som det avbildats i 1692 års karta påminner starkt om nu-
varande Mahognyvillan. Det förefaller vara en rätt hög byggnad med valmat
tak ock proportioner påminnande om stolpboden (1775). Det förefaller
troligt att Mahognyvillan stammar från slutet av 1600 -talet men utsatts
för omfattande ändringar vid nödvändiga reparationer. Grunden bör , åtmin-
stone till en del, vara den ursprungliga. En mer genomgripande undersök-
ning bör kunna ge svar.

Mahognyvillan skall ha fått sitt namn genom att den blivit nedbränd
(brunfärgad) genom verksamheten där.

COW 27.6.83.

Särö Studie av rapporten från den kulturhistoriska inventeringen 1979
Studien omfattar sidorna 45 - 58

I detta avsnitt redovisas som en enhet bebyggelsen kring Särö kyrka, var- med i detta sammanhang förstås triangeln Statårhuset, Drottninghuset, Paviljongerna dvs fastigheterna 1:426, 394, 150, 157, 263 och 451.

I denna miljö ligger samtliga kvarvarande byggnader från säteriepoken och ett antal i huvudsak välbevarade byggnader från badortstiden. De se- nare är i funktion eller under renovering.

Från säteriepoken finns bara kvar "kontoret" (under renovering), stolp- boden och Mahognyvillan. Denna var tidigare med ett målteri sammanbyggd med trädgårdsmästeriet, vars utseende att döma av bilder från 1850-talet ännu i denna dag är oförändrat.

Trädgårdsmästeriet är således minst 50 år äldre än dateringen i rapporten. Detta är kanske i och för sig inte skäl nog för bevarande. Som en erinran om den i mer än 200 år bedrivna trädgårdsodlingen, vilken utplånades med 1974 års byggnadsplan, vore dock ett bevarande av byggnadens gavel miljö- historiskt väl motiverad.

Med mahognyvillan ligger det något annorlunda till. Den har otvivelaktigt anor från 1600-talet och är ett viktigt miljöinslag. Byggnaden har uppen- bart om- och tillbyggt under årens lopp. I 1827 års värdering redovisas den som brygghus, uppfört 1778 och tydligen 1825 förlängd med en bränneri- byggnad. I 1847 års värdering redovisas den med 7 gästrum, sannolikt till- komna 1833 genom påbyggnad. Ännu 1888 var där bageri och senare skomakeri, i varje fall till slutet av 1940-talet. Därefter användes huset några år som fritidsbostad. Med modern terminologi har det varit fråga om en service- byggnad för säteriet

Enligt rapporten bör mahognyvillan "upprustas och bevaras av miljömässiga, arkitektoniska och socialhistoriska skäl."

En första åtgärd vore att engagera arkitekturstuderande att uppmäta mahognyvillan och trädgårdsmästeriet, studera de tekniska förutsättningarna för renovering och eventuellt skissa på en miljöanpassad nygestaltning in- klusive sammanbindning med trädgårdsmästeriet.

Det går inte att komma ifrån att mahognyvillan är en viktig del av vad som finns kvar av de byggnader, som på sin tid omgav säteriet.

Enligt rapportens rekommendation bör hela bebyggelsemiljön kring kyrkan bevaras som helhet och i plan betecknas m e q. Detta betyder att särskild miljöhänsyn erfordras vid planering.

COW 19.7.84.